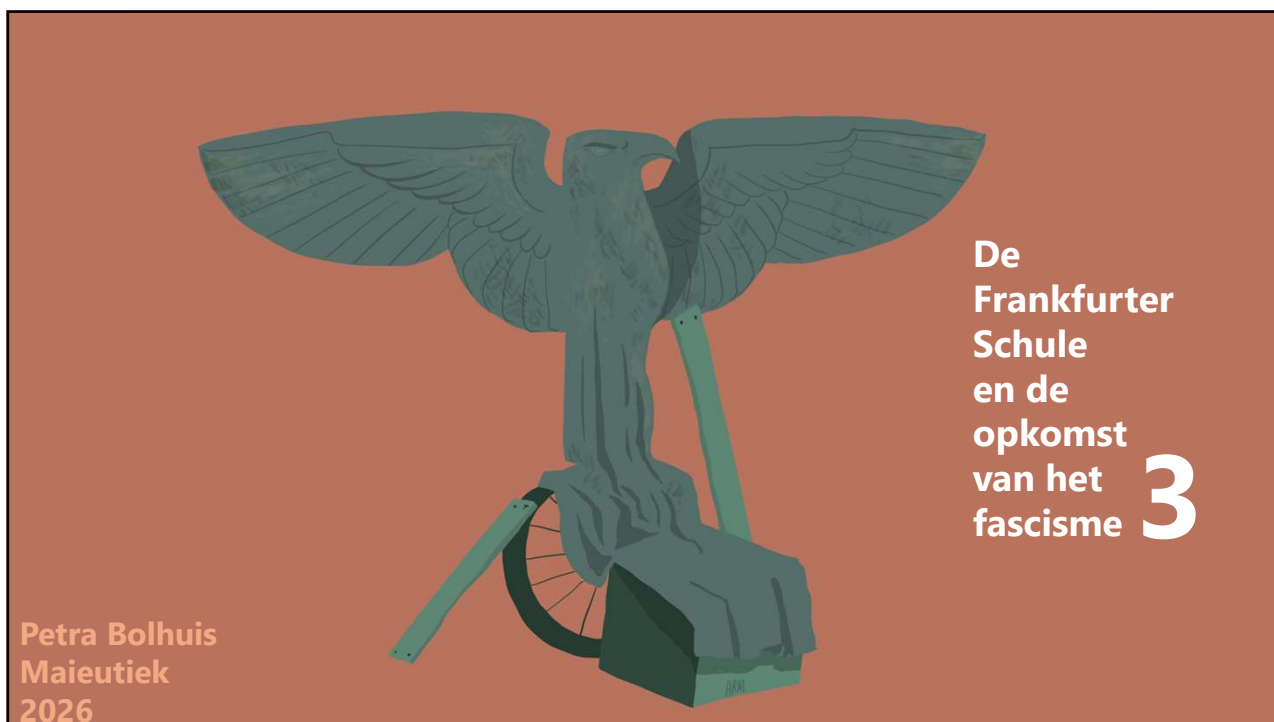




1

Wat is breinrot?



- 1854 bedacht Henry David Thoreau de term 'brain-rot' als kritische metafoor voor mensen die complexe ideeën lieten vallen voor simpele denkbeelden.
- Vandaag de dag wordt het gebruikt om het opgaan in triviale content waardoor aandacht en reflecteren niet plaatsvinden. Dat Wiki schrijft dat het bedacht is door Gen Z is dus niet waar.
- Beide betekenissen beschrijven een toenemende oppervlakkigheid n.a.v. de veelheid en toegankelijkheid van prikkels. De FS benoemt dit probleem ook al uitgebreid, maar zoekt de oorzaak in sociaaleconomische factoren.

Maieutiek_Frankfurter Schule 2026

2

2

Van in de wereld zijn naar 'breinrot'



- Lukács schrijft in 1923 over 'verdinglijking' = dat de mens buiten en los van de relatie tussen dingen staat, die dingwereld wordt dan als een objectieve wereld voorgesteld. Het woord fetisj speelt hier een rol:
- Fetisj= bij Marxisme objectiviteit van de dingwereld, los van de arbeid
- Fetisj =bij Freud de seksuele verlangens naar objecten dat de plaats inneemt van verboden en verdrongen verlangens naar iets of iemand anders.
- Fetisj = bij FS de directe reactie op stimuli van koopwaar, maar ook van andere prikkels zoals muziek die niet meer onderzocht worden maar tot directe stimuli en directe reacties versmald worden. 'Regressie van het horen', schrijft Adorno of 'koopwaar op een altaar', bij Benjamin. Secundaire zaken als de jurk van de uitvoerende artiest zijn belangrijker dan de muziek van Bach op een klassiek concert.

Maieutiek_Frankfurter Schule 2026

3

3

De *Engel van de vooruitgang*



- De rol van Benjamin wordt hier duidelijker:
- Walter Benjamin ziet dingen vanuit zijn poëtisch perspectief en voedt daarmee de meer theoretische filosofie van de FS die daardoor dichterbij de onuitsprekelijke, maar aangevoelde crisis komt.
- Benjamin zag in Angelus Novus van Paul Klee de "engel van de geschiedenis": een engel die naar het verleden kijkt en daar een opeenstapeling van puinhopen en catastrofes ziet. Terwijl hij zou willen blijven om het gebrokene te herstellen, blaast een storm hem onstuitbaar de toekomst in. Die storm noemt Benjamin **voortgang**. Lijster schrijft: 'hij kan door de storm zijn vleugels niet sluiten'.

Maieutiek_Frankfurter Schule 2026

4

4



Angelus Novus
Paul Klee, 1920
 Aquarellierte Zeichnung
 31,8 × 24,2 cm
 Israel-Museum, Jerusalem

5

5

Ambities en de realiteit



- Horkheimer wilde een dialectisch theorie schrijven die qua aard en omvang moest concurreren met *Het Kapitaal* van Marx en de *Fenomenologie van de geest* van Hegel.
- In 1944 komt de bundeling essay van Adorno en Horkheimer uit onder de naam '*Filosofische fragmenten*'. M.n. Duitse ballingen lezen het want het is nog niet vertaald. In 1948 komt *Dialektik der Aufklärung* uit bij Querido Amsterdam. Er viel veel tekst weg, bijvoorbeeld de tekst van Frans Weil die in Argentinië had meegeschreven. (Mittelmeier blz 233)
- De essays die er wel in zijn opgenomen gaan over waarom het positivisme niet deugt en over de wending naar rechts van het oorspronkelijke liberalisme. Wat ze nu loslaten is het voortzetten of herzien van de marxistische theorie. Uit verschillende bronnen wordt duidelijk dat vooral Horkheimer bang is voor communist te worden aangezien. Lijster constateert dat ook de relatie met empirisch onderzoek verdwijnt. (40)

Maieutiek_Frankfurter Schule 2026

6

6

Techniek die de macht grijpt



- 1797 Goethe (Weimar) schrijft de tovenaarsleerling.
- 1818 Shelley schrijft *Frankenstein, or the Modern Prometheus*.

Moderne varianten zijn er vele: van Disney tot The Matrix. Thema: de mens kan de techniek niet aan die hij zelf heeft gecreëerd.

- Horkheimer en Adorno stellen de vraag die velen op dat moment bezig houdt: Hoe kan het dat de cultuur die zich als hoogtepunt van de beschaving neerzet, tot de grootste wreedheden komt? Juist Duitsland zette zich internationaal neer als niet het machtigst met geweld maar met cultuur en denken. Het is volgens hen niet ondanks de Verlichting, maar door de Verlichting dat het geweld is ontstaan.

Maieutiek_Frankfurter Schule 2026

7

7

Beelden van het verleden



- Wat Horkheimer en Adorno hier doen is teruggaan naar de wortel (radix) van het westerse denken en hoe daar – in terugblik- al vroeg de kiem voor het geweld van de dertiger jaren in aanwezig blijkt te zijn. Voorbeelden die uitgewerkt worden:
- 1-De Odyssee, een episch dichtwerk van de Griekse dichter Homerus, die ook de Ilias (Troje) schreef. Rond 800 v.Chr. opgeschreven in ongeveer 12.000 versregels.
- 2- Juliette of De Voorspoed van de Ondeugd, een erotische roman door de Sade gepubliceerd tussen 1797–1801. Justine, is een deugdzaam meisje dat alleen maar wanhoop en misbruik tegenkwam. Juliette, haar zus, is een amorele nymfomane moordenaress die wel succes heeft en gelukkig is.

Maieutiek_Frankfurter Schule 2026

8

8

Terug naar het begin



- Op veel plaatsen in filosofische teksten van deze periode wordt zichtbaar dat men denkt dat de hele weg die de mens heeft afgelegd is vastgelopen en dat de oplossing zit in een radicaal afrekenen met het verleden. Daarbij gaat niet alleen de Frankfurter Schule terug naar het begin van de westerse (opgeschreven) filosofie. Daar ligt de wortel van het rationele denken en de aandacht voor het 'Zijn'.
- Andere voorbeelden zijn: Nietzsche, Heidegger en Arendt, Anders (=Stern), Levinas.

Socrates



- Socrates gaat uit van een wereld waarin het actuele leven centraal staat en de begeleiding die hij biedt is nieuw, maar niet uniek.
- Zijn werkwijze is vermoedelijk wel uniek en vooral uniek geboekstaafd door Plato.
- Vragen stellen om iemands eigen wijsheid ter wereld te brengen.
- Gaandeweg worden het scholen en dan sterft de levende dialoog uit. Zo wordt ervaringskennis tot geboekstaafde 'best praxis'. Daarna worden de teksten tot Waarheid die letterlijk zó opgevolgd moet worden.

Socrates dialectiek



- Vanaf de antieke filosofie is het denken in tegenstellingen een manier om tot helderheid te komen, overigens dan naast het uitvoeren van rituelen, raadplegen van orakels, meditatie en dergelijke. Alles heeft tot doel om de wereld overzichtelijker te maken en de eigen plek te verbeteren.
- Socrates dialoog werkt met een protagonist en een antagonist die samen in een dialoog vol tegenstellingen tot een moment van opheffing (hoger niveau) komen.
- These-antithese → synthese
- Belangrijk: het is geen compromis.

Maieutiek_Frankfurter Schule 2026

11

11

Latere dialectiek



Hegel en Marx beschrijven dialectiek op wereldniveau.

- Hegel beschrijft de Geest die zichzelf wil begrijpen en daartoe een materiele wereld schept die kan worden
- Zijn <-> Niet-zijn → worden.
- Hegels dialectische wereldgeschiedenis is een geestelijke geïnitieerd proces. En eindigt als de geest tot zichzelf terugkeert.
- Marx neemt dit historisch noodzakelijke dialectische proces over, maar als een materieel beginnend en eindigend proces.

Bij beiden is er inspanning. De mens is echter ondergeschikt aan de beweging die als noodzakelijk wordt gezien. De mens kan hierbinnen niet willen wat hij wil.

Maieutiek_Frankfurter Schule 2026

12

12

Hegels meester-knecht dialectiek



- Hegel in de *Fenomenologie van de geest* (1807).
- These: Twee personen ontmoeten elkaar. Beiden willen door de ander erkend worden als zelfstandig en vrij. Er ontstaat een strijd om erkenning. Uiteindelijk wordt de één heer, de ander knecht. De heer wint.
- Paradox: De heer is voor zijn erkenning afhankelijk van iemand die hij zelf als ondergeschikt beschouwt.
- Antithese: De knecht wordt zich bewust van zijn macht. Wat eerst de overwinning van de heer leek, bevat de kiem van zijn afhankelijkheid en wat eerst de nederlaag van de knecht leek, wordt een bron van ontwikkeling en zelfstandigheid.
- Synthese: De mens is pas vrij wanneer zij zichzelf kan realiseren in een verhouding van wederzijdse erkenning. (Bij Hegel in de loop van de geschiedenis.)